

Розуміння антиципації в психологічній науці

Розвиток психологічної науки, виникнення нових фактів, механізмів та закономірностей психічного життя – все це слугувало джерелом змін та виникнення нових значень та форм антиципації. Особливого значення розвиток уявлення про явище антиципації отримав у контексті вивчення періодів психології як науки.

Донауковий етап (орієнтовно до 7-6 ст. до н.е.) характеризується відсутністю наукових досліджень психіки, її властивості та функції, тому на даному етапі формується перша фаза розвитку антиципації – *паралогічна*. На практиці ця фаза представлена втіленням в таких явищах як ворожба, хіромантія, астрологія, ясновидіння та ін., за допомогою яких людина намагалася опосередковано пізнати те, що має статись.

Філософський етап (7-6 ст. до н.е. – кінець XVIII – початок XIX ст.) - душа стає безпосередньо предметом досліджень. Тому цей період супроводжується активним розвитком анімізму та систем релігійного світосприймання. В часи Середньовіччя релігія зайняла домінуюче положення в суспільстві, що і зумовило пік розквіту наступної фази розвитку антиципації – *теологічної*. Властивості антиципації цього періоду можемо охарактеризувати як “...пізнання майбутнього здійснюється через діалог з Богом, якому, на думку віруючого, відоме і минуле, і майбутнє” [1]. Вона набула форми пророкування, що було відповіддю божества на запитання віруючого, яка передавалася через жерця-віщуна.

Виникнення та розвиток наукового стилю мислення дає нам можливість перейти до розгляду третьої фази розвитку антиципації – *логічної*. Її основні риси – орієнтація на об’єктивні закономірності явищ, використання жорстко вивірених процедур передбачення, опора на високорозвинуті закони логіки [1].

Експериментальна психологія (середина XIX – початок XX ст.), ототожнює антиципацію з діяльністю свідомості та надає їй статусу психічного явища, яке може бути пізнаним в процесі дослідження відносно простих явищ: відчуття, сприйняття, емоції, пам'ять.

Глибинна психологія (психоаналіз З. Фрейда, аналітична психологія К. Юнга та індивідуальна психологія А. Адлера) створила підґрунтя для розширення поняття антиципації за межі свідомого і почало включати неусвідомлювальні форми прогнозування [2], а *біхевіористи* (Д. Вотсон, Т. Едворд) витлумачували поведінкові прояви антиципації не внутрішніми психічними процесами, а механічними впливами зовнішнього середовища за принципом «стимул—реакція», кожен з яких сформувався в результаті підкріплення.

Гештальтпсихологія (заснована М. Вертгеймером в 1912 р.) дає можливість розглядати антиципацію як інтегровану властивість психіки в функціональній структурі особистості, що впорядковує різноманіття окремих явищ [5].

В контексті екзистенційної *психології* (В. Франкл, Д. Бюдженталь, Л. Бінсвангер, М. Босс, Р. Мей, І. Ялом) антиципація вже стає внутрішньою потребою особистості та набуває характеру просторово-часового упередження подій, а причиною виникнення може слугувати емоційний стан [3].

Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Ш. Бюлер, Ролло Мей, С. Джулард та ін.) через ідеї А. Маслоу [6] виводить антиципацію на рівень факторіальної властивості психіки.

В генетичній психології (Ж. Піаже, Г. Костюк, С. Максименко) розуміння антиципації у досвіді С. Максименка [4] дає можливість звузити та конкретизувати тлумачення поняття «антиципації» як «...темпоральноорієнтовану форму організації психічного, що призначена для відображення, проектування та опредметнення майбутнього» [3].

Таким чином, розвиток психологічної науки створює нові можливості для виявлення та дослідження нових форм та властивостей антиципації.

Література

1. Батраченко І. Г. Психологічні закономірності розвитку антиципації людини : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / І. Г. Батраченко; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. - О., 2010. - 40 с.
2. Батраченко І. Г. Концептуалізація феномена антиципації У психології / І. Г. Батраченко, Н. О. Полякова, А. А. Плошинська // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Педагогіка і психологія. - 2011. - Т. 19, вип. 17. - С. 24-30.
3. Летуновский В. В. Сравнительный анализ методологических оснований вариантов экзистенциального анализа Л. Бинсвангера и М. Босса // Понимание как фактор личностного развития. — Кемерово: Графика, 2002.
4. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. — К. : Вид-во ТОВ «КММ», 2006 – 240 с.
5. Марцинковская Т. Д., Юревич А. В. История психологии: учеб. для аспирантов и соискателей системы послевуз. псих. образования – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Академический Проект; Трикста, 2011. – 521 с.
6. Маслоу А. Дальні межі людської психіки [Текст] / А. Маслоу. - СПб., 2003. - 432 с.